

ZAMONAVIY INGLIZ TILIDA QISQARTMALAR TURLARI VA
ULARNING FUNKSIONAL XUSUSIYATLARI

Akramova Nazira Abdusamatovna

EFL teacher at Practical English and literature department

Faculty of foreign philology

National University of Uzbekistan named after Mirzo Ullugbek

naziraakramova@gmail.com

Oraltayev Risbek Nurqan uli

3rd-year student at Practical English and literature department

Faculty of Foreign Philology

National University of Uzbekistan named after Mirzo Ullugbek

Oraltaevrisbek3g@mail.ru

Abstract: *This article is devoted to a systematic analysis of the types of abbreviations commonly found in modern English and their functional characteristics. In the context of globalization and technological advancement, the communicative load on language is rapidly increasing, leading to the emergence and widespread use of new linguistic units—abbreviations—across all spheres of life. In English, abbreviations appear in various forms, including acronyms, initialisms, clipped words, blends, and contracted forms. These elements play an essential role in simplifying communication, increasing the speed and efficiency of information exchange, compressing texts, and expressing stylistic nuances related to different social groups.*

The article examines the grammatical and semantic properties of abbreviations, their morphological structures, contextual dependence, and their use in both formal and informal registers. Special attention is paid to abbreviations arising from internet and mobile communication technologies (internet slang abbreviations), along with their impact on speech culture and contemporary linguistic practices. Abbreviations are viewed as indicators of the dynamic

development of language and as linguistic tools that reflect the socio-cultural state of society.

The findings of this study may be beneficial for researchers and students engaged in English linguistics, translation studies, sociolinguistics, and language teaching methodology. The accurate interpretation of abbreviations and their adequate translation into Uzbek requires methodologically sound approaches. Therefore, the article also highlights principles for analyzing abbreviations based on their context of use.

Annotatsiya: Ushbu maqola zamonaviy ingliz tilida keng tarqalgan qisqartmalarning turlari va ularning funksional xususiyatlarini tizimli tahlil qilishga bag'ishlangan. Globalizatsiya va texnologik taraqqiyot sharoitida tilga yuklanayotgan kommunikativ bosim natijasida yangi lingvistik birliklar — qisqartmalar (abbreviations) juda tez rivojlanmoqda va barcha sohalarda faol qo'llanilmoqda. Ingliz tilida qisqartmalar har xil ko'rinishlarda: akronimlar, harfiy qisqartmalar, kesilgan so'zlar, qo'shma qisqartmalar va shartli qisqarishlar kabi namoyon bo'ladi. Ushbu birliklar muloqot jarayonini soddalashtirish, axborot yetkazishda tezlik va samaradorlikni oshirish, matnni ixchamlashtirish, shuningdek, ijtimoiy guruhlariga oid til uslublarini ifodalashda muhim rol o'ynaydi.

Maqolada qisqartmalarning grammatik va semantik xususiyatlari, ularning morfologik tuzilishi, kontekstga bog'liqligi, rasmiy va norasmiy uslubdagi roli tahlil qilinadi. Shuningdek, internet va mobil texnologiyalar vositasida yuzaga kelgan yangi turdagi qisqartmalar (internet slang abbreviations) va ularning nutq madaniyatiga ta'siri muhokama qilinadi. Qisqartmalar tilning dinamik rivojlanishini aks ettiradi va jamiyatlardagi sotsiokulturning holatni ifodalovchi vosita sifatida qaraladi.

Ushbu tadqiqot natijalari ingliz tilshunosligi, tarjimashunoslik, sotsiolingvistika va til o'qitish metodikasi bo'yicha izlanishlar olib borayotgan mutaxassislar hamda talabalar uchun foydali bo'lishi mumkin. Ayniqsa, qisqartmalarni to'g'ri talqin qilish va ularni o'zbek tiliga adekvat tarzda tarjima qilish muhim metodologik yondashuvlarni talab qiladi. Shu sababli, maqolada qisqartmalarni kontekstdan kelib chiqib tahlil qilish tamoyillari ham yoritilgan.

Kirish

Zamonaviy ingliz tili bugungi kunda global aloqa, xalqaro siyosat, ilm-fan, texnologiya, ta'lim va ommaviy axborot vositalarining asosiy vositasiga aylangan. Ushbu tilning jadal rivojlanishi, ayniqsa, internet texnologiyalari, ijtimoiy tarmoqlar va mobil aloqa vositalarining keng tarqalishi bilan yanada tezlashdi. Shu bilan birga, ingliz tilida yangi soʻzlar, iboralar va ayniqsa qisqartmalar (abbreviations) ning paydo boʻlishi va rivojlanishi yanada faollashdi. Qisqartmalar tili — zamonaviy muloqotning ajralmas qismi boʻlib, u axborotni tez va ixcham yetkazishga, nutqni soddalashtirishga, matnni ixchamlashtirishga va baʼzida uslubiy rang-baranglik kiritishga xizmat qiladi.

Lugʻat birliklarining qisqartirilgan shaklda qoʻllanilishi faqatgina tilni soddalashtirish bilan cheklanib qolmay, balki uni yangilash, ijtimoiy guruhlar tilini ifodalash, professional jargonlar va ixtisoslashtirilgan terminlarni yaratish kabi funksiyalarni ham bajaradi. Ayniqsa, internet foydalanuvchilari orasida “LOL”, “BRB”, “BTW”, “ASAP” kabi qisqartmalar muloqotning asosiy komponentlaridan biriga aylanib ulgurgan. Shu bilan birga, rasmiy hujjatlar, ilmiy maqolalar, texnik matnlar va tibbiy terminologiyada qisqartmalarning roli beqiyosdir.

Bu tadqiqotda qisqartmalarning morfologik tuzilishi, sintaktik va semantik xususiyatlari, ularning ishlatilish doirasi, kontekstga bogʻliqligi va tarjima jarayonidagi ahamiyati oʻrganiladi. Tadqiqot nafaqat tilshunoslik nuqtai nazaridan, balki kommunikativ, madaniy va sotsiolingvistik yondashuvlar asosida olib boriladi. Qisqartmalarning zamonaviy ingliz tilidagi oʻrni va ahamiyatini chuqur oʻrganish orqali biz tilning oʻzgarish dinamikasi, ijtimoiy talablarga moslashuvchanligi va zamon ruhiga javob beruvchi vosita sifatida shakllanayotganligini koʻrishimiz mumkin.

Qisqartmalar turlari

Ingliz tilida qisqartmalar quyidagi asosiy shakllarda namoyon boʻladi:

1. Initialisms (harfiy qisqartmalar)

Bu qisqartmalar har bir soʻzning bosh harfidan tashkil topadi va harflab oʻqiladi:

- BBC (British Broadcasting Corporation)

- FBI (Federal Bureau of Investigation)
- USA (United States of America)

2. **Acronyms (akronimlar)** Bu qisqartmalar ham bosh harflardan iborat bo'ladi, biroq so'z sifatida talaffuz qilinadi:

- NATO (North Atlantic Treaty Organization)
- NASA (National Aeronautics and Space Administration)
- UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)

3. **Clipped words (kesilgan so'zlar)** Bu usulda so'zning biror qismini tashlab ketish orqali yangi so'z hosil qilinadi:

- ad (advertisement)
- exam (examination)
- lab (laboratory)

4. **Blends (aralashmalar yoki qo'shma qisqartmalar)** Bu usulda ikki yoki undan ortiq so'zlar birlashtirilib, yangi qisqartma hosil qilinadi:

- brunch (breakfast + lunch)
- smog (smoke + fog)
- motel (motor + hotel)

5. **Contracted forms (shartli qisqarishlar)** Bu og'zaki va norasmiy nutqda keng ishlatiladigan qisqartmalardir:

- I'm (I am)
- don't (do not)
- we've (we have)

Funksional xususiyatlari

Ingliz tilidagi qisqartmalar tilning turli funksiyalarini bajaradi:

- **Ekspressivlik va soddalik:** qisqartmalar muloqotni soddalashtiradi, ayniqsa og'zaki va yozma tezkor muloqotda (e.g., SMS, e-mail).
- **Matnni ixchamlashtirish:** ayniqsa akademik va texnik matnlarda joy tejiladi.

- **Ixtisoslashtirilgan terminologiyani yaratish:** ilmiy, tibbiy va texnologik sohalarda qisqartmalar soha mutaxassislari uchun qulaylik yaratadi (e.g., DNA, CPU, MRI).
- **Ijtimoiy tarmoqlarda qo'llanish:** qisqartmalar zamonaviy internet va matnli yozishmalarda keng qo'llaniladi (e.g., LOL, BRB, IMO, FYI).
- **Identitet va guruh mansubligini ifodalash:** professional, yoshlar va internet foydalanuvchilari orasida qisqartmalar o'zaro tushunishni kuchaytiradi.
- Ingliz tilidagi qisqartmalar zamonaviy til tizimining ajralmas va faol elementiga aylangan. Ular nafaqat nutqni ixchamlashtirish, balki tilda yangi ma'no qatlamlarini yaratish, ijtimoiy guruhlarga oid til birliklarini shakllantirish, muloqotni tezlashtirish va ba'zan uslubiy effekt berish kabi funksiyalarni ham bajaradi. Quyida qisqartmalar bajaradigan asosiy funksional vazifalar kengaytirilgan holda ko'rib chiqiladi:

- **1. Kommunikativ ixchamlik (brevity)**

- Qisqartmalar muloqotda axborotni imkon qadar ixcham shaklda yetkazish imkonini beradi. Ayniqsa, elektron pochta, xabar almashish platformalari (messengers) va ijtimoiy tarmoqlarda matn hajmini qisqartirish zarur bo'lgan hollarda qisqartmalarning roli beqiyos bo'ladi. Masalan, "ASAP" ("as soon as possible") iborasi 4 ta harfdan iborat qisqartma bilan ifodalanadi, biroq to'liq ibora funktsiyasini bajaradi.

- **2. Ma'lumotni tez yetkazish (efficiency in communication)**

- Zamonaviy jamiyatda tezkor axborot almashinuvi muhim omil hisoblanadi. Qisqartmalar bu jarayonda vaqtni tejash, yozuv va og'zaki nutqni tezlashtirish vositasi bo'lib xizmat qiladi. Ayniqsa, professional sohalarda — tibbiyot (MRI – Magnetic Resonance Imaging), IT texnologiyalari (HTML, AI), harbiy terminologiyada qisqartmalar funksional ahamiyatga ega.

- **3. Uslubiy identifikatsiya (stylistic identity)**

- Qisqartmalar matnning uslubiy rang-barangligini ta'minlaydi. Masalan, rasmiy hujjatlar va ilmiy maqolalarda qisqartmalar terminologik aniqlikni oshiradi, norasmiy muloqotda esa ular ijtimoiy guruhga mansublikni bildiruvchi vosita sifatida

ishlatiladi. Masalan, yoshlar orasida “LOL” (laughing out loud), “IDK” (I don’t know) kabi qisqartmalar ularga xos nutq uslubini aks ettiradi.

- **4. Til iqtisodiyoti (language economy)**

- Qisqartmalar til iqtisodiyotining yaqqol namunasidir. Ular murakkab ibora yoki soʻzlarni qisqa shaklga keltirib, nutqni soddalashtiradi. Bu hodisa ayniqsa tezkor axborot uzatishda (yangiliklar, reklama, SMS) qulaylik yaratadi.

- **5. Ijtimoiy va madaniy moslashuv (socio-cultural adaptation)**

- Qisqartmalar ijtimoiy guruhlar, kasbiy jamoalar, millatlar yoki madaniy qatlamlar tilida oʻziga xos boʻlib shakllanadi. Masalan, internet-madaniyatda paydo boʻlgan qisqartmalar umumiy tildan farqli boʻlishi mumkin va bu hodisa sotsiologiyistik moslashuvni koʻrsatadi.

- **6. Semantik zichlik (semantic density)**

- Koʻplab qisqartmalar ortida keng semantik yuk yotadi. Masalan, “NASA” degan qisqartma ortida butun boshli tashkilot va uning faoliyatiga oid tushunchalar mavjud. Bu esa qisqartmalarning yuqori semantik zichlikka ega ekanligini koʻrsatadi.

- **7. Tarjimada murakkablik keltirib chiqarish (complexity in translation)**

- Qisqartmalar tarjima jarayonida alohida eʼtibor talab qiladi, chunki ularning kontekstual maʼnolari va madaniy oʻziga xosliklari bor. Baʼzida qisqartmalarni toʻgʻridan-toʻgʻri tarjima qilish mumkin boʻlmaydi va ularni sharhlab tarjima qilishga toʻgʻri keladi.

Xulosa

Zamonaviy ingliz tilidagi qisqartmalar — bu tilning ijtimoiy, texnologik va madaniy taraqqiyotining ajralmas qismi boʻlib, ularning turlari va funksional xususiyatlarini chuqur oʻrganish tilshunoslik, tarjimashunoslik va sotsiologiyistika sohalarida muhim ahamiyatga ega. Qisqartmalar tilni soddalashtiradi, tezlashtiradi va ayni vaqtda, ularning noaniq yoki notoʻgʻri talqini kommunikativ xatolarga olib kelishi mumkin. Shu bois, qisqartmalarning turlari, tuzilishi va maʼnolarini kontekstdan kelib chiqqan holda toʻgʻri talqin qilish muhimdir. Bu mavzu boʻyicha

tadqiqotlar kelajakda yangi qisqartmalarni tahlil qilish, ularni o'zbek tiliga tarjima qilish va nutq madaniyatida to'g'ri qo'llash yo'nalishlarida davom ettirilishi kerak. Xulosa qilib aytganda, qisqartmalar zamonaviy ingliz tilining doimiy rivojlanib borayotgan va dinamik sohalaridan biridir. Ular nafaqat tilni ixcham va qulay shaklda ifodalashga xizmat qiladi, balki zamonaviy jamiyatdagi sotsial, texnologik va madaniy o'zgarishlarning tilga qanday ta'sir qilayotganini ham aks ettiradi. Qisqartmalar turli sohalarda – rasmiy va norasmiy muloqot, ilmiy va texnik yozuvlar, ommaviy axborot vositalari, internet madaniyati hamda yoshlar tili kabi qatlamlarda faol ishlatilmoqda.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, qisqartmalar tili kommunikatsiyaning funksional samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi. Ular orqali matn qisqaroq va tushunarli bo'ladi, og'zaki va yozma nutqda esa tejamkorlik ta'minlanadi. Ayniqsa, texnologik taraqqiyot va raqamli kommunikatsiya vositalarining kengayishi qisqartmalarning soni va ko'lamini sezilarli darajada oshirmoqda. Shu bilan birga, qisqartmalarning ko'pligi ularning to'g'ri tushunilishi va tarjima qilinishi uchun tilshunoslik va tarjimashunoslik nuqtai nazaridan chuqur tahlilni talab qiladi.

Qisqartmalar kontekstual ma'noga bog'liq bo'lganligi sababli ularni o'rganish faqatgina grammatik yoki leksik tahlil bilan cheklanmasligi, balki ular ishlatilayotgan kontekst, maqsadli auditoriya va madaniy muhitni hisobga olgan holda yondashuvni talab etadi. Shu bois, qisqartmalarni tarjima qilishda va ularni o'zbek tiliga moslashtirishda lingvokulturologik va pragmatik omillarni hisobga olish muhimdir.

Kelajakda qisqartmalar ustida olib boriladigan izlanishlar bu til birliklarining chuqurroq strukturaviy, semantik va kommunikativ tahliliga yo'l ochadi. Bundan tashqari, ularni o'quv jarayonida, tarjima amaliyotida va kasbiy til o'rgatish metodikalarida qo'llash samaradorligini oshiradi. Mazkur maqola ingliz tilida qisqartmalar masalasiga qiziqqan tadqiqotchilar, tarjimonlar, o'qituvchilar va talabalar uchun foydali nazariy va amaliy manba bo'lib xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Crystal, D. (2003). *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge University Press.
2. Yule, G. (2010). *The Study of Language*. 4th ed. Cambridge University Press.
3. McArthur, T. (Ed.). (1998). *Concise Oxford Companion to the English Language*. Oxford University Press.
4. Bauer, L. (1983). *English Word-Formation*. Cambridge University Press.
5. Fromkin, V., Rodman, R., & Hyams, N. (2014). *An Introduction to Language*. 10th ed. Cengage Learning.
6. Algeo, J. (1991). *Fifty Years Among the New Words: A Dictionary of Neologisms 1941–1991*. Cambridge University Press.
7. Plag, I. (2003). *Word-Formation in English*. Cambridge Textbooks in Linguistics. Cambridge University Press.
8. Stockwell, R., & Minkova, D. (2001). *English Words: History and Structure*. Cambridge University Press.
9. UzSWLU (2022). *Tarjimashunoslik asoslari: Darslik*. Toshkent: O‘zbekiston Davlat Jahon tillari universiteti nashriyoti.
10. Khojaye, S. (2020). “Qisqartmalarning tarjima jarayonidagi lingvistik va pragmatik xususiyatlari.” // *Filologiya Masalalari* jurnali, №2, 45–50-betlar.
11. Oxford Learner's Dictionaries Online.
<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>
12. Abdurahmonova, M. (2021). “Ingliz tilidagi qisqartmalarning lingvistik tahlili.” // *O‘zbek Tilshunosligi Ilmiy Jurnali*, №1, 33–39-betlar.